

Dominika Dzwonkowska

Sprawozdanie z konferencji "Rozum, racjonalizm, racjonalność" : UKSW, Warszawa 22 kwietnia 2008

Studia Ecologiae et Bioethicae 6, 592-594

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sprawozdanie z konferencji *Rozum, racjonalizm, racjonalność* UKSW, Warszawa 22 kwietnia 2008

Klasyczna definicja filozofii¹ określa ją jako odrębną wiedzę o charakterze racjonalnym, posiadającą własny przedmiot i odpowiednio do niego wypracowaną metodę. Racjonalny charakter ma istotne znaczenie nie tylko dla filozofii w klasycznym rozumieniu, ale także dla całej nauki. Stąd pojęcia takie jak: „rozum”, „racjonalizm” i „racjonalność” są szczególnie ważne i wymagają gruntownej analizy. Te trzy pojęcia stały się przedmiotem rozważań w trakcie międzynarodowego sympozjum *Rozum, racjonalizm, racjonalność* zorganizowanego przez Katedrę Metafizyki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Spotkanie otworzyła Prodziekan Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej prof. UKSW dr hab. Anna Latawiec, dziękując wszystkim uczestnikom i prelegentom za przybycie. Prof. Latawiec omówiła znaczenie pojęć rozum, racjonalizm i racjonalność dla rozwoju nauki oraz zwróciła uwagę na ich wieloznaczność, życząc, aby spotkanie było krokiem ku doprecyzowaniu ich znaczenia i precyzji językowej.

Następnie uczestników konferencji przywitał ks. prof. UKSW dr hab. Paweł Mazanka – Kierownik Katedry Metafizyki. Profesor Mazanka wyjaśnił, że o wyborze tematu zdecydowała tocząca się dyskusja na temat kryzysu racjonalności. Podniesienie kwestii kryzysu racjonalności wymaga ponownego przemyślenia pojęcia rozumu i odpowiedzi na pytania: czym jest rozum? czym jest racjonalizm? czym jest racjonalność?

Pierwszy referat, zatytułowany *Intencjonalność i poznanie*, wygłosił prof. UKSW dr hab. Marek Maciejczak. Prelegent podkreślił, że zrozumienie natury umysłu uzależnione jest od postępu badań nad intencjonalnością. W swoim wystąpieniu przedstawił rozwój badań nad intencjonalnością w pismach Brentano i Husserla. Następnie opierając się na przedstawionym rysie historycznym zagadnienia zarysował strategię badań nad podstawami poznania wyróżniając najważniejsze zagadnienia i zwracając uwagę na konieczność całościowego ujęcia problematyki, uwzględniającego płaszczyznę fenomenologiczną, semantyczną, logiczną, biologiczną i społeczną.

Kolejnym prelegentem był prof. dr Joseph W. Koterski z Uniwersytetu Fordham, przedstawił on referat na temat *Realizm i idealizm Karla Jaspersa jako przykład, czego jedna postawa może uczyć się od drugiej*. Prelegent swoje wystąpienie oparł na analizie aneksu do *Psychologie der Weltanschauungen*, który jego zdaniem pozwala najle-

---

¹ A. PODSIAD, Z. WIĘCKOWSKI, *Mały słownik terminów i pojęć filozoficznych*, PAX, Warszawa 1983, s. 106.

piej zrozumieć relację między idealizmem a realizmem. Jako najważniejszą lekcję dla idealisty prelegent postuluje dostrzeżenie, że poza podmiotem poznającym istnieje podstawa poznania, do której podmiot ma bezpośredni dostęp. Z kolei realista powinien uczyć się od idealizmu, że niektóre z używanych terminów są heurystycznymi konstruktami, które stanowią istotne wsparcie w procesie poznania.

Po wystąpieniu prof. Koterskiego, prof. UMK dr hab. Urszula Żegleń zadała pytanie o problem jedności natury i umysłu, czy mamy do czynienia z wieloma modelami wyjaśniania w naukach, wieloma różnymi metodologiami czy też rzeczywistość jest wielowymiarowa. Prof. Koterski odpowiadając na pytanie zaznaczył, że jedność już jest założeniem, oznacza, że coś nie jest podzielone, jedność wynika z godzenia idealizmu z realizmem.

Kolejne pytanie dotyczyło możliwości oceny racjonalności, możliwości odróżnienia opinii od wiedzy. Aby móc ocenić racjonalizm potrzebny jest solidny punkt odniesienia, można go uzyskać poprzez połączenie idealizmu z realizmem. Idealizm wskazuje na wiedzę jako na przekonanie, przekonanie, które wymaga uzasadnienia. Ale aby móc mówić o wiedzy konieczny jest punkt odniesienia dostarczany dzięki realizmowi.

Dr Wanda Kamińska zadała prof. UKSW dr hab. Markowi Maciejczakowi pytanie o recepcję Husserla w filozofii współczesnej, w której dominuje kategoria przeżycia a nie intencjonalności, poddając pod dyskusję pytanie czy taka recepcja fenomenologii nie zainicjowała postmodernizmu. Prof. Maciejczak w odpowiedzi na pytanie wyjaśnił, że filozofia Husserla jest bardzo obszernym nurtem, który może inspirować różne kierunki. Postmoderniści przejęli z niej metodę opisową i ją uwypuklili.

Drugie pytanie dr Wandy Kamińskiej dotyczyło możliwości wykorzystania pomysłu wzajemnego uczenia się idealizmu i realizmu od siebie nawzajem w dydaktyce filozofii oraz o nauczanie filozofii w Stanach Zjednoczonych. Prof. Koterski wyjaśnił, że jak najbardziej należy w dydaktyce korzystać z osiągnięć obu nurtów. O nauczaniu filozofii można mówić jak o mapie, mapy są różne, a każda mapa starając się coś przedstawić zbyt jednostronnie zniekształca obraz. Na Uniwersytecie w Fordham edukacja filozoficzna jest pod tym względem podzielona na trzy etapy. Pierwszym ma miejsce na studiach, gdzie korzysta się z modeli i map jako narzędzi pomagających zrozumieć filozofię. Drugim etapem jest zdobycie wiedzy na temat korzystania z modeli i map, zrozumienia jak należy z tych modeli korzystać ten etap ma miejsce w przypadku magistrantów. Z kolei od doktorantów oczekuje się poznania sposobu tworzenia map.

Jako trzecia wystąpiła prof. UMK dr hab. Urszula Żegleń z referatem *Spór o racjonalność w kontekście tendencji naturalistycznych w epistemologii*. W wystąpieniu prelegentka omówiła zagadnienie epistemologii znaturalizowanej, zwracając uwagę na fakt, że ta dyscyplina poznania filozoficznego w dużym stopniu odwołuje się do nauk empirycznych, korzystając z ich metod. Starając się odpowiadać na formułowane przez nią zagadnienia odrzuca kategorie i pojęcia filozoficzne. Często staje się bardziej scjentyistyczna niż filozoficzna. Przykładem może być tutaj sposób badania

świadomości, gdzie badania skupiają się na poznawaniu pracy mózgu. Poznanie zostaje tutaj sprowadzone do poznania procesów mechanicznych.

Kolejny prelegent dr hab. Bogusław Paż wygłosił referat *Racjonalizm Leibniza*. W wystąpieniu została przedstawiona sylwetka Leibniza jako przykład modelowego racjonalizmu. W myśli tego filozofa można znaleźć wszystkie formy racjonalności z dominacją racjonalności ontologicznej. Punktem wyjścia epistemologii Leibniza są założenia Kartezjusza, przy czym przyjmuje on skrajny natywizm. Skrajny natywizm doprowadził Leibniza do solipsyzmu, którego przewyżczenie znajduje idąc w kierunku teocentryzmu i przyjmując założenie, że Bóg jest jedynym i danym w sposób bezpośredni obiektem poznania.

Po referacie została otwarta dyskusja, pierwszym pytaniem w trakcie dyskusji było pytanie o granice poznania. Odpowiedzi udzieliła prof. UMK dr hab. Urszula Żegleń wyjaśniając, że raczej należy mówić o poznawaniu, granice poznania istnieją, ale nauka wciąż się rozwija stąd one się przesuwają. O granicach można mówić w sensie eschatologicznym, gdzie pierwszą granicą poznania jest sąd ostateczny.

Kolejne pytanie dotyczyło psychofizycznej koncepcji poznania podejmowanej przez Ingartena, a dokładniej psychofizyczne poznanie odnosiłoby się do współczesnej kognitywistyki. W odpowiedzi na pytanie prof. Żegleń zwróciła uwagę na fakt, że Ingarten krytykuje psychofizyczną koncepcję poznania, ale taką jaką ona znał. Same modele kognitywistyczne nie są w stanie stworzyć teorii. Właściwie mamy tutaj do czynienia z projektem naukowym, który jest ciągle sprawdzany i rozwijany.

Prof. Koterski zwrócił uwagę na obecność zagadnienia uniwersaliów w problematyce epistemologii znaturalizowanej. Prof. UKSW dr hab. Janina Buczkowska zauważyła, że w epistemologii znaturalizowanej dochodzi do redukcjonizmu, przejawiającego się między innymi próbą redukcjonowania terminów filozoficznych do terminologii neurobiologii, pytając jednocześnie prof. Żegleń o możliwości redukcji. Prof. Żegleń zaznaczyła, że zasadniczo jest przeciwna tego typu redukcjonizmowi.

Mogłoby się zdawać, że jedne z podstawowych pojęć nauki, tj. „rozum”, „racjonalizm” i „racjonalność” są już dawno zdefiniowane i określone, a dyskusja nad ich znaczeniem została zakończona. Jednak wystąpienia uczestników konferencji wykazały, że w nauce nie ma jednej definicji tych pojęć, ale że mogą one być różnie pojmowane. Stąd dyskusja nad ich znaczeniem jest wciąż potrzebna, nie tylko jako pole wymiany różnych poglądów, ale także jako próba dążenia do precyzowania znaczenia.